

ГЕНДЕРНІ СТУДІЇ

УДК 364-787.26-055.2(438)

DOI: 10.34142/2313-2345.2020.57.13

Беззубенко А. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
orcid.org/0000-0002-6773-2332

ПОЛЬСЬКІ ЖІНКИ В ДІЯЛЬНОСТІ «ТРЕТЬОГО СЕКТОРУ»

Стаття присвячена дослідженню становища і активності польських жінок у діяльності організацій «третього сектору». Визначено сфери, в яких жінки є найбільш залученими. Це – вирішення гендерних проблем, прав жінок та їх реалізації, соціально-економічний розвиток та інтеграція, соціальна допомога, охорона здоров'я, освіта, культура, громадянське суспільство тощо. Аналіз становища жінок у польських НУО здійснювався за наступними показниками: участь у правлінні організації, членство в організації, зайнятість в організації та волонтерство. Незважаючи на те, що у Польщі існує відносно невелика кількість жіночих організацій, необхідно визнати, що вони постійно розвиваються. Польські жінки представляють собою значну рушійну силу у формуванні правового демократичного суспільства. Беззаперечним є той факт, що сьогодні неурядові організації є дієвою платформою щодо захисту, розширення або просунення прав та можливостей жінок, їх суспільної діяльності. Відзначається зростаючий вплив польських жіночих НУО в суспільно-політичному житті країни.

Ключові слова: «третій сектор»; жіночі неурядові організації; фемінізація; громадська активність жінок.

The article is devoted to the study of the position and activity of Polish women in the activities of third sector organizations. Areas in which women are most involved are identified. These are solutions to gender issues, women's rights and their implementation, socio-economic development and integration, social assistance, health care, education, culture, civil society and more. The analysis of the situation of women in Polish NGOs was carried out according to the following indicators: participation in the board of the organization, membership in the organization, employment in the organization and volunteering. Despite the fact that there are a relatively small number of women's organizations in Poland, it must be acknowledged that they are constantly evolving. Polish women represent a significant driving force in shaping a legal democratic society. It is an indisputable fact that today non-governmental organizations are an effective platform for protecting, expanding or promoting the rights and opportunities of women and their social activities. There is a growing influence of Polish women's NGOs in the social and political life of the country.

Keywords: «third sector»; women's non-governmental organizations; feminization; social activism of women.

Постановка проблеми. Жінки у повній мірі не беруть участі в суспільному житті. Цей факт визнаний Організацією Об'єднаних Націй та Європейським Союзом, які у своїй діяльності підтримують політику гендерної рівності. Зокрема, мається на увазі те, що жінки і чоловіки мають однакову суспільну цінність, рівні права та рівні обов'язки, повинні мати однаковий доступ до ресурсів для власного розвитку.

В останні роки Польща провела низку суттєвих змін щодо збільшення та підтримки належної присутності жінок у всіх сферах життя держави. Значна частина цих змін стала результатом членства країни в ЄС.

Невід'ємною і важливою частиною демократичного суспільства є неурядові організації (далі – НУО), які у сукупності складають т.зв. «третій сектор». Основні цілі діяльності тієї чи іншої НУО, як правило, є суспільно значимими і включають благодійницькі (філантропічні), просвітницькі, культурні тощо. Беззаперечним є той факт, що сьогодні неурядові організації є дієвою платформою щодо захисту, розширення або просунення прав та можливостей жінок, їх суспільної діяльності.

Аналіз досліджень. Дослідження функціонування неурядового сектору, у силу своєї актуальності, стало однією із найбільш

популярних тем серед дослідників у 1990-х – 2000-х рр. Діяльність жінок в НУО також стала предметом пильного вивчення істориками, політологами, соціологами, правознавцями тощо. У якості джерел нами були використані документи і звіти Асоціації Klon/Jawor (аналізувалися вибірково – 2004 р., 2005 р., 2007 р., 2008 р., 2013 р., 2015 р.) та різноманітні рапорти, що відображають становище жінки в польському «третьому секторі» у досліджуваний період.

Метою статті є аналіз становища і діяльності польських жінок в організаціях «третього сектору» у 1990-х – 2000-х рр.

Виклад основного матеріалу. З початком 1990-х рр. існували програми та системи дотацій, націлені на розвиток проєктів і організацій для польських жінок. Тут варто відзначити важливість створення у 1996 р. Форуму Співпраці Неурядових Організацій, який започаткував Національну програму дій для жінок. Національна програма стала результатом міжнародних зобов'язань Польщі щодо виконання рекомендацій та висновків, які містяться у заключних документах Четвертої Всесвітньої конференції ООН зі становища жінок (Пекін, 1995 р.), тобто Платформи дій і Пекінської декларації, які були прийняті польським урядом у вересні 1995 р. Метою цих змін стало сприяння належному розумінню прав жінок, створення умов, необхідних для вирівнювання їхніх можливостей та рівного ставлення, а отже, і поліпшення їхнього статусу. Таким чином, рівноправна участь жінок і чоловіків у суспільному житті має сприяти зміцненню демократії та її нормальному функціонуванню.

Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 р. безпосередньо посилається на ці досягнення міжнародного права і передбачає: Ст. 32. 1. Усі юридично рівні. Усі мають право на рівне ставлення з боку органів публічної влади. 2. Ніхто за будь-яких обставин не може зазнавати дискримінації у політичному, соціальному чи економічному житті. Ст. 33. 1. Жінка і чоловік у Польській Республіці мають рівні права у сімейному, політичному, соціальному та економічному житті. 2. Жінка та чоловік мають рівне право на освіту, працевлаштування і просування по службі, на однакову винагороду за рі-

вноцінну працю, на соціальне забезпечення, а також обіймати посади, одержувати публічні відзнаки і винагороди [Шаповал 2018: 21].

Додатковим стимулом подолання гендерної нерівності стала орієнтація Польщі на вступ до Європейського Союзу. У відповідності до соціальних норм ЄС трансформаційний проєкт передбачав включення концепції гендерної рівності у суспільному житті як частини демократичних цінностей. Гендерний аспект, рівність можливостей чоловіків і жінок у 1990-ті рр. були одними з пріоритетних у соціальній політиці Європейського Союзу. Роки перед вступом до ЄС стали часом підведення підсумків перехідного періоду, в якому гендерна проблематика займала важливе місце. Показовим у цьому плані стало те, що представникам польського «третього сектору» протягом другої половини 1990-х рр. вдалося налагодити співпрацю з урядом Республіки Польща. Так, Представництво у справах сім'ї та жінок протягом 1996–1997 рр. у співпраці з Програмою розвитку ООН (ПРООН) реалізовувало програму «Проти насильства – рівні можливості», Програму малих грантів для НУО, проводило тренінги для жіночих неурядових організацій, які брали участь у місцевих та парламентських виборах 1996 р.

Польщі вдалося з урахуванням рекомендацій ЄС привести своє законодавство у відповідність з принципами гендерної рівності, була створена служба уповноваженого з рівного статусу жінок і чоловіків у жовтні 2001 р., реалізовувався проєкт PHARE-2002 «Посилення політики рівного ставлення до чоловіків і жінок». З 2003 р. Польща увійшла до програми реалізації «Загальної рамкової стратегії у справах рівності статей на 2001–2005 рр.» [Макарова 2009: 93].

Щодо загальної характеристики розвитку польського неурядового сектору, то відповідно до звіту Асоціації Klon/Jawor «Стан сектору неурядових організацій у Польщі 2015» станом на 2015 р. в країні було зареєстровано 17 тис. фондаций і 86 тис. товариств, бл. 70 тис. з них є активними. Більшість неурядових організацій діють у сферах спорту, туризму, відпочинку і хобі – це основне поле діяльності вказують 34 % НУО. Організації, головною сферою діяль-

ності яких є освіта і виховання, становлять 15 %. Організації, які займаються питаннями культури і мистецтва, становлять 13 %. Соціальні послуги і допомога є основною сферою діяльності для 8 % НУО, охороною здоров'я займається 7 % організацій, а 6 % товариств і фондів концентрують свою діяльність у сфері місцевого розвитку [Adamiak 2015: 4].

Попередні дослідження, проведені Асоціацією Klon/Jawog у рамках проекту «Індекс громадянського суспільства» у 2005 р. і 2007 р., дозволяють більш широко розглянути питання участі жінок у «третьому секторі». По-перше, із заяв поляків випливало, що кожен четвертий чоловік і кожна п'ята жінка працювали у тій чи іншій НУО. Однак, виходячи з інформації, отриманої від самих організацій, можна зробити висновок, що жінок, асоційованих у такі організації, було ще менше – 26,6 % від усіх членів. У той же час слід підкреслити, що відсоток жінок серед членів організації значною мірою залежав і від сфери її діяльності. Так, найменше жінок було серед членів найбільших польських організацій, які займалися спортом, туризмом, рекреацією та хобі – лише 14 %, а в тих НУО, які діяли у сфері охорони здоров'я – 16 %. З іншого боку, жінки становили 67 % членів асоціацій у сфері соціальної допомоги і до 55 % в асоціаціях, що займалися захистом прав людини або політичною діяльністю [Domaradzka 2009: 337-338].

Дослідження Асоціації Klon/Jawog 2005–2007 рр. також показують, що жінки становили третину (32 % у 2005 р., 33 % у 2007 р.) складу рад директорів неурядових організацій. Водночас жінки становили майже дві третини (60 %) зайнятих у недержавному секторі. Це набагато вищий відсоток, ніж у державному або приватному секторі, де їхня зайнятість становила 46 %. Крім того, у 30 % організацій, які наймали оплачуваний персонал, працювали виключно жінки, і ці пропорції залишалися незмінними з 2004 р. Ще більша частка жінок серед працівників та волонтерів зафіксована у релігійних та освітніх організаціях. І все ж, за даними «Соціальної діагностики 2007», жінки рідше, ніж чоловіки, виконували важливі функції в організаціях (38 % порівня-

но із 46 %) [Domaradzka 2009: 338].

Останні дослідження Асоціації Klon/Jawog вказують на те, що жінок у польському неурядовому секторі близько 60 % від загальної кількості соціально зайнятих людей. Жінки частіше є волонтерами у сфері освіти, охорони здоров'я або соціального забезпечення. Чоловіки домінують у сфері спорту, відпочинку, рекреації та хобі. Як зауважив доктор Шродонь, чоловіки виконують менше роботи, але частіше займають керівні посади; жінки мають більший рівень емпатії, вони готові працювати на благо інших, а чоловіки відносно частіше орієнтуються на індивідуальний успіх [Lach 2016]. Отже, фемінізація «третього сектору» у Польщі, за оцінками Асоціації Klon/Jawog, поширюється, у першу чергу, за рахунок найманих працівників і волонтерів, що чітко вказує на розподіл ролей у польському секторі між жінками та чоловіками. Що ж стосується безпосередніх членів організацій, то ними є в основному чоловіки.

Розглядаючи становище жінок у польських НУО, можна виділити щонайменше чотири сфери їхньої діяльності: участь у правлінні організації, членство в організації, зайнятість в організації та волонтерство.

Кількість жінок на управлінських рівнях, у керівних радах організацій поступово зростає, і їхній вплив на «третій сектор» стає все більш помітним. Зокрема, в управліннях фондів частка жінок й чоловіків досить рівна. У середньостатистичній організації жінки складають 47 % складу правління [Charycka 2016].

Проте, відсоток жінок в управлінських радах змінюється в залежності від сфери та специфіки діяльності неурядової організації. Наприклад, досліджуючи жіночі громадські організації станом на 2015 р., Єва Богач-Войтановська фіксує, що бл. 95 % членів правління цих організацій є жінки, і лише 5 % – чоловіки. Посаду президента/президентки правління аналізованих громадських організацій посідає бл. 96 % жінок і 4 % чоловіків [Bogacz-Wojtanowska 2017: 153].

Таким чином, і в неурядовому секторі існує поділ на фемінізовані та маскуліні сфери діяльності. Під фемінізованими НУО ми розуміємо поступове збільшення участі жінок у керівництві організації, волонтерсь-

кій або професійній роботі тощо. Найбільш фемінізовані правління фіксуємо в організаціях, що займаються питаннями охорони здоров'я (66 % жінок у складі), соціальних послуг та соціальної допомоги (65 % жінок у складі), а також освіти й виховання (61 % жінок у складі). У свою чергу, найменше жінок є у радах організацій, які функціонують у сфері спорту, відпочинку, рекреації та хобі (29 % жінок у складі) [Charucka 2016]. Звичайно, дану статистику можемо аргументувати тим, що жінки у даних НУО виступають у «типово жіночих» ролях, маючи при цьому ще цілий перелік додаткових домашніх обов'язків.

На відміну від цього, співвідношення статей відрізняється, якщо ми подивимося на регулярний, оплачуваний персонал організації (його має 35 % організацій). Переважна частина такого персоналу – 59 % – це жінки. Найбільш фемінізованими сферами неурядового сектору є соціальні послуги та соціальна допомога (у середньому 75 % жінок у групі) та охорона здоров'я (70 %). Найбільш «чоловічими» є організації, що діють у сфері спорту, туризму, відпочинку та хобі. У середньому в даних організаціях жінки складають 36 % команди співробітників [Charucka 2016].

Схоже, що питання зайнятості жінок у недержавному секторі можна тлумачити так само, як і зайнятість у державному секторі. Важливим чинником є рівень оплати праці. Наприклад, у 2004 р. середня заробітна плата в неурядових організаціях сягала 1070 злотих [Lewandowska 2009: 342]. Тому можемо стверджувати, що така праця, як правило, була і є низькооплачуваною.

Серед волонтерів, які брали участь у діяльності неурядових організацій, наприклад, у 2009 р. більшість складали чоловіки – 55 %. Однак, що цікаво, у 2/3 організацій жінки складали більше половини команди постійних волонтерів, а в 20 % організацій волонтерами були лише жінки [Lewandowska 2009: 342].

Наведені результати демонструють про наявність в неурядовому секторі явища «скляна стеля». Даний термін з'явився ще у 1970-ті рр. і означає «невидимий» комплекс упереджень у поглядах і організаційній практиці, що перешкоджає виходу жінок на

вищі керівні посади. У 1990-ті рр. до цього поняття було додано термін «скляні стіни», що означає гендерну упередженість, яка обмежує сферу жіночої діяльності, які все ж таки стають керівницями, але у менш важливих сферах [Проект MONEE 1999: 115]. Цей термін правильно відображає той факт, що перешкоди, які не дозволяють жінкам займати відповідальні посади, дуже часто бувають неявними і тому проти них важко вести боротьбу як офіційно, так і неофіційно. Цими перешкодами можуть бути чисельна перевага чоловіків серед працівників, неписані правила, традиції і норми поведінки, а також уявлення про традиційну роль жінки та чоловіка у суспільстві.

У Польщі останніми роками зростає популярність таких інституцій, як польські феміністські асоціації. Це стало наслідком того, що жінки все більше усвідомлюють свої права та обов'язки. Такі асоціації можуть гарантувати переважній більшості жінок допомогу у різноманітних справах, надання юридичної або психологічної допомоги. Як правило, основною метою цього типу організацій є прагнення до рівності жінок та чоловіків. Більшість з них працюють у напрямку гендерної рівності, хоча можуть приділяти увагу окремим питанням, як наприклад, репродуктивні права, торгівля жінками, насильство та правова допомога.

У Польщі можна зустріти як організації (асоціації), так і фундації, які працюють виключно для жінок. Їхня історія налічує вже десятки років. Серед них: PSF Centrum Kobiet Fundacja Feministyczna, Fundacja «Ośrodek Informacji Środowisk Kobiety – OŚKA», Centrum Praw Kobiet, Fundacja Przestrzeń Kobiet тощо.

На основі бази даних Асоціації Klon/Jawor, кількість жіночих організацій у 2007 р. становила близько 650-700, з яких, принаймні, половина працювали активно. До цієї групи належали не тільки жіночі організації, а й ті, які займалися бізнесом для жінок, жіночі фонди та асоціації, неформальні групи, центри гендерних досліджень, дослідницькі інститути, притулки для жінок і навіть жіночі спортивні клуби. Серед них трохи більше 30 називалися феміністичними організаціями. Нині у Польщі діє бл. 300 жіночих НУО.

Незважаючи на те, що у Польщі існує відносно невелика кількість жіночих організацій, необхідно визнати, що вони постійно розвиваються. Їх зазвичай можна знайти у великих містах, таких як Варшава, Познань, Краків та Гданськ. Вони відіграють значну освітню роль. На думку Кароліни Сіран-Юрашек, справжня природа феміністських організацій полягає у тому, що вони працюють, щоб дозволити жінкам мати роботу, мати хобі, бути щасливими і нормально працювати [Lach 2016]. Водночас, неурядовий сектор повинен бути особливо чутливим до питань рівності, а прагнення забезпечити справді рівні можливості для жінок і чоловіків має бути елементом, що визначає діяльність та місію НУО.

Гнучкі форми роботи вважаються одним із кращих рішень (з точки зору соціально-економічної ситуації у Польщі), що дозволяють суміщати сімейне і професійне життя. Неповний робочий день є відносно поширеним в НУО, і це дозволяє ефективно поєднувати професійні та сімейні обов'язки. Тож такий вид зайнятості приваблює жінок.

Сфери реалізації статутних цілей жіночих неурядових організацій різноманітні, але найчастіше вони підпадають під сфери прав жінок та їх реалізації, соціально-економічного розвитку та інтеграції жінок, соціальної допомоги, охорони здоров'я, освіти, культури, мистецтва та відпочинку, громадянського суспільства. Цільовою аудиторією даних НУО є жінки, діти і молодь. У різних випадках, однак, коли організації заявляють про цілі, пов'язані, наприклад, із соціальною допомогою або правовою сферою, вони не зазначають гендерних відмінностей, а припускають соціальне включення усіх осіб, які потребують такої допомоги. Сфери безоплатної суспільної користі, зазначені у фактичних звітах організацій, чітко вказують на те, що більшість респондентів жіночих організацій суспільної користі

займаються питаннями охорони та сприяння здоров'ю, допомагають інвалідам та, загалом, займаються соціальною допомогою. З іншого боку, жіночі НУО рідше торкаються рівності прав жінок та чоловіків.

Висновки. Отже, зважаючи на вище викладене, можемо зробити наступні висновки. Польський неурядовий сектор, що активно почав відновлюватися після 1989 р., все-таки не уникнув проявів нерівності та дискримінації. Існує помітно менша частка жінок у діяльності, пов'язаній з престижем, високим заробітком або можливістю професійного розвитку. Жіночі громадські організації перебувають в іншому становищі, ніж всі інші польські НУО. Варто відзначити відносно слабе представництво чоловіків у типово жіночих організаціях.

Фемінізація «третього сектору» в Польщі, як свідчать дослідження Асоціації Klon/Jawor, стосується працівників та волонтерів, а не членів правління організацій або органів влади, що чітко вказує на розподіл ролей у польському секторі між жінками і чоловіками. Проте, що, безумовно, характеризує польський «третій сектор», так це чисельна перевага жінок-волонтерів і жінок-працівників.

Дослідження діяльності фемінізованих НУО чітко показує, що існує необхідність як зміцнення функції адвокації в неурядових організаціях, цілі яких пов'язані із вирішенням різних жіночих проблем у Польщі, так і організаційними заходами, спрямованими на вирішення питань, пов'язаних із певними гендерними стереотипами. Жіночі організації з точки зору інституційного потенціалу (наприклад, наявність офісних приміщень, необхідна кількість працівників тощо) менш стабільні, але їхній низький технічний потенціал принаймні частково компенсується високою мобілізаційною спроможністю.

REFERENCES

Bogacz-Wojtanowska E. *Zatrudnienie kobiet w trzecim sektorze w Polsce i na świecie*. URL: <http://popop.org.pl/poarticle/zatrudnienie-kobiet-w-trzecim-sektorze-w-polsce-i-na-swiecie/> [in Poland].

Bogacz-Wojtanowska E., Rymasz M. *Wzory zatrudnienia w trzecim sektorze. Wnioski i rekomendacje. Nie tylko społecznie. Zatrudnienie i wolontariat w trzecim*

sektorze / red. E. Bogacz-Wojtanowska, M. Rymasz. Warszawa, 2009. S. 275-292 [in Poland].

Bogacz-Wojtanowska E., Wrona S. *Zjawisko feminizacji organizacji pożytku publicznego w Polsce działających na rzecz kobiet. Zarządzanie publiczne*. 2017. № 2(38). S. 147-162 [in Poland].

Borowska M. *Równosc szans kobiet i mezczyzn w sektorze pozarządowym: Diagnoza i rekomendacje*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2012. 25 s. [in Poland].

Charycka B. *Trzeci sektor jest kobietą? Sprawdź!* 2016. URL: <https://publicystyka.ngo.pl/trzeci-sektor-jest-kobieta-sprawdz> [in Poland].

Domaradzka A. *Kobiety trzeci sektor. Raport Kobiety dla Polski. Polska dla kobiet. 20 lat transformacji 1989 – 2009* / Red.: J. Piotrowska, A. Grzybek. Warszawa: Fundacja Feminoteka, 2009. S. 335-339 [in Poland].

Lach A. *Relacja z debaty «Trzeci sektor jest kobietą»*. URL: <http://www.isns.uw.edu.pl/pliki/kronika/kobieta/trzeci-sektor-jest-kobieta-relacja.pdf> [in Poland].

Lewandowska M. *Udział kobiet w organizacjach pozarządowych. Raport Kobiety dla Polski. Polska dla kobiet. 20 lat transformacji 1989 – 2009* / Red. J. Piotrowska, A. Grzybek. Warszawa: Fundacja Feminoteka, 2009. S. 341-343 [in Poland].

Makarova A.V. *Gendernye reprezentacii v nacionalnom diskursie Polshi nakanune vstupleniya v ES*. [Gender representations in Poland's national discourse on the eve of EU accession]. Bulletin of the Faculty of Humanities Ivanovo State University of Chemistry and Technology, 2009. Nr 4, pp. 92-100 [in Russian].

Polskie organizacje pozarządowe 2015 / Red.: P. Adamiak, B. Charycka, M. Gumkowska. Warszawa: Stowarzyszenia Klon/Jawor, 2015. 20 s. [in Poland].

Shapoval V.M. *Konstytuciya Polskoyi respubliky*. [Constitution of the Republic of Poland]. Kyiv: Moskalenko O.M., 2018. 82 p. [in Ukrainian].

Wandas M. *NGO jest kobietą*. 2016. URL: <https://publicystyka.ngo.pl/ngo-jest-kobieta> [in Poland].

Zhenshchina v perekhodnyy period: proekt MONEE: Centralnaya i Vostochnaya Evropa/SNG/Baltiia: Regionalny monitoringovyy doklad. [Woman in transition: MONEE project: Central and Eastern Europe/CIS/Baltic: Regional monitoring report]. Florence, Unicef, 1999, Nr 6. 180 p. [in Russian].

УДК 947.7:32.019.5 «1890-1917»

DOI: 10.34142/2313-2345.2020.57.14

Вороніна М.С.

кандидат історичних наук, доцент,
доцентка кафедри всесвітньої історії

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

КРИЗИС-МЕНЕДЖЕРКИ В РСДРП(б)

У статті розглядається гендерні особливості становища більшовичок в партосередках, бо більшовицький каркас на маргінесі будували кризові менеджерки в підпіллі як царському, так і під час постійних змін влади після Лютневої революції. Вони дуже помітно були презентовані на вищих щаблях на відміну від суто українських організацій. Тому, як був запит на Україну, так само і на Фемінізм – і, зрештою, перемогли прагматики, які пішли на компроміс, дотримуючись його усі 20-ті роки ХХ століття.

Ключові слова: кризис-менеджерки, більшовики, гендер.

In the article the author tries to suggest hypotheses concerning gender and mental causes of considerable feminization of RSDRP(b) at revolutionary years. Kharkiv may well be called the center of the suffragetist movement (for women's suffrage) among the Ukrainian regions of the Russian Empire. The territory of the Katerynoslav and partially Kharkiv provinces where due to the rapid development of heavy industry and related industries (mine) masculine ethos prevailed – as result, of the dominance of male employment, absence of universities and other higher education institutions. And the rest of Ukraine was called the Southwestern region by the Bolsheviks: the development of heavy industry was relatively small here. April 17/30, 1917 Eugene Gotlibovna Bosch, a native of Voznesensk, Kherson province (now Mykolaiv region), was elected head of the district (Chernihiv, Poltava, Volyn and Podil province) and in parallel the regional committee of the RSLR(b), organizations with center in Kyiv. As well as she analyses how it had an effect on solution of “female question” at the next two decades. In the paper there has been analyzed the identity of Yevgeniya Mykolayivna Adamovichas(1872-1938) the leader of the Bolsheviks in the Katerynoslav/Kharkiv region, Seraphim Illivna Gopner (1880-1966) a and the identity of Yevgeniya Bogdanovna Bosch (1879-1925) as the leader of the Bolsheviks in the Kyiv region and also the head of the first Ukrainian People Republic Soviet government. Women at crisis management for the Bolshevik, but not for the Ukrainiane founding fathers.

Key words: crisis management, Bolsheviks, gender.